

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 12

*Матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної конференції
“Історія, сучасність, зарубіжний досвід”
м. Київ, МАУП, 6 листопада 2014 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2014

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 8 від 24.09.14)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук., проф.;
А. А. Ізнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук., проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук., проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук., проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук., доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук., проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 12: Матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. “Історія, сучасність,
зарубіжний досвід”, 6 листоп. 2014 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова)
[та ін.]. — 2014. — 460 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано статті учасників науково-практичної конференції, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — становленню України як держави. Розглядається формування державності в Україні у різні періоди історії та в різних аспектах.

Для науковців і державних службовців, політиків і політологів, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави і суспільства.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Новальська Н. І., Падун Н. П. Трансформація цілей організації в ключові показники результативності управління.....	86	Кійко В. В. Аналіз досвіду європейських країн у формуванні системи державних органів фінансового контролю.....	134
Хоменко О. О. Основні напрями державного управління в українській державі 1918 року	91	Костюк Т. О. Політична криза в Україні як наслідок низької динаміки змін політичних інститутів і процесів	137
Морозова Н. Г. Необхідність та можливість державного регулювання сфери соціального захисту на національному ринку праці	95	Самойленко О. П. Державна функція захисту прав людини у суспільстві, що трансформується.....	139
Погорєлова І. С. Державотворчі процеси доби Центральної Ради.....	98	Муравйов К. В. Щодо поняття “юридичних гарантій” та їх видів.....	142
Бисенбаєв Ф. К. Європейський опыт реалізації принципа справедливості.....	103	Головченко В. В., Головченко О. В. Право народу на повстання	146
Бандурка А. С. Санітарний кордон як метод протидії розповсюдженню радикальних ідей	107	Малащук Д. В. Вплив політико-правових чинників на формування інвестиційного клімату	149
Баєва Н. Г. Новітні тенденції державного регулювання амбулаторної акушерсько-гінекологічної допомоги в Україні.....	110	Гольцов А. Г. Внутрішня геополітика сучасної України: актуальні завдання та проблеми.....	151
Оваденко О. І., Руть Ю. В. Значення графології для роботи з кадрами у державному управлінні	113	Ковальчук А. Ю. Місце державної фіскальної служби України у механізмі забезпечення фінансової безпеки	155
Хилевич М. В. Археологічна періодизація історії становлення української державності з точки зору ефективності економічного розвитку	122	Шашкова-Журавель І. О. Характеристика європейської правової системи захисту трудових відносин за участю осіб, що відбувають покарання в пенітенціарних установах	157
Волобоєва Т. В. Загальна характеристика розвитку державного регулювання страхової діяльності в Україні	127	Тімашова В. М. Політична еліта України в контексті демократичного транзиту.....	160
Ференець С. С. Роль Міжнародного трибуналу в боротьбі зі злочинністю на міжнародному рівні	130	Дьоміна О. С. Ціннісні основи політичної культури українського суспільства.....	163
		Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф., Нестеренко О. С. Комерційна таємниця як правова категорія	167

ЩОДО ПОНЯТТЯ “ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ” ТА ЇХ ВИДІВ

Становлення і розвиток української державності, вип. 12, с. 142–145

Створення належних умов реалізації, охорони і захисту прав людини неможливо без існування та ефективного функціонування гарантій її прав і свобод, завдяки яким створюються необхідні умови для їх надійного захисту. Так, ст. 22 Конституції України [1] зазначає, що конституційні права і свободи гарантуються, тобто на законодавчому та правозастосовному рівні має відбуватися розробка способів та засобів реалізації основних положень, що визначають правовий статус особи.

Питання про гарантії виникає щоразу, коли здійснюється перехід від необхідного до існуючого, вони у всіх випадках є проблемою реальності правового явища, одним з найголовніших питань вирішення проблеми правильного застосування правових норм, забезпечення законності та багатьох інших процесів правової діяльності.

На сьогоднішній день проблема створення ефективної системи гарантій прав людини — одна з нагальних та складних проблем, якій слід приділити увагу для впровадження в життя закріплених міжнародно-правовими та національними актами прав і свобод. Тому визначення поняття гарантії та їх особливостей стосовно прав і свобод людини є одним з завдань, які стоять перед наукою та практичною діяльністю.

Гарантії являють собою ідеальну модель, відповідно до якої має формуватися юридичне і фактичне положення конкретної особи, які є необхідними для правового статусу в цілому та для кожного його елементу. Але більш за все їх потребують права, свободи та обов'язки. “Без відповідних гарантій, проголошених в конституції, в законах, права і свободи — ніщо” — наголошують відомі вчені-юристи [2, с. 221].

В першу чергу слід визначитися з поняттям “гарантії” та їх видами.

В літературі відсутнє єдине розуміння гарантій статусу особи. Слово “гарантія” означає забезпечення, умову тощо. В радянські часи визначенню гарантій прав і свобод не приділялась велика увага, але певні напрацювання, які заслуговують увагу, були. Так, наприклад, під гарантією розумілися правові засоби, що забезпечують реалізацію того або іншого права людини і громадянина [3, с. 246].

З іншої точки зору гарантії визначалися як засоби і способи, за допомогою яких забезпечується реальне здійснення демократичних прав і свобод [4, с. 11–15]. Але це визначення не дає розуміння властивостей та особливостей, які притаманні гарантіям. Якщо розглядати гарантії прав і свобод як засоби, котрі покликані забезпечити реалізацію, охорону та захист прав і свобод особи, що також було запропоновано вченими тих часів, то це давало змогу розкрити функціональне призначення цього явища, але матеріальний зміст залишається невизначеним. Інші дослідники розглядали гарантії як економічні, політичні, ідеологічні та юридичні засоби, які забезпечують постійне удосконалення змісту прав і свобод, їх реальне здійснення, а

в необхідних випадках — ефективний захист. Також під гарантіями розуміють як умови та засоби, які забезпечують фактичну реалізацію і надійну охорону (захист) прав і свобод кожної людини [5, с. 178]. При цьому визначалась мета та основні напрямки втілення такого правового явища. Піддаючи таку точку зору критиці, сучасні автори вважають, що в такому випадку розкриття матеріального змісту гарантій підміняється перерахуванням їх видових категорій [6, с. 59].

В сучасній науці поняттю “гарантії” почали надавати трохи інший сенс. Так, гарантії прав і свобод людини і громадянина почали розглядати як умови, засоби, способи, що забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав і свобод. В широкому плані поняттям “гарантії” охоплюється вся сукупність об’єктивних та суб’єктивних факторів, що спрямовані на дійсну реалізацію прав і свобод особи, на усунення можливих причин їх неповного або неналежного здійснення та захист прав від нерідких порушень. Хоча ці фактори дуже різноманітні, але по відношенню до реалізації прав і свобод вони виступають в якості умов, засобів, способів, прийомів та методів правильного здійснення права.

З іншого боку гарантії розглядаються як соціально-політичне та юридичне явище, яке характеризує три моменти: пізнавальний, що дозволяє розкрити теоретичні знання про об’єкт їх впливу та отримати практичний досвід про соціальну і правову політику держави; ідеологічний, який використовується владою з метою пропаганди демократичних ідей як всередині держави, так і за її межами; практичний, який визначається як інструментарій юриспруденції, передумова задоволення соціальних благ. Саме гарантії визначають як систему соціально-економічних, юридичних, організаційних передумов, засобів та способів, що створюють можливість для здійснення своїх прав, свобод та інтересів.

Виходячи з викладеного, під гарантіями слід розуміти прийняті державою на себе зобов’язання створювати необхідні умови та надавати відповідних засоби, які б забезпечили фактичну реалізацію та правовий захист прав і свобод всіх і кожного. У свою чергу реалізація може здійснюватися в формі фактичного володіння правом, користування та розпорядження чи в захисті та відновленні прав у випадку їх порушення. Основною функцією гарантій є виконання обов’язків держави перед особами в галузі реалізації прав особи. Об’єктами гарантій виступають суспільні відносини, пов’язані з охороною та захистом прав людини, задоволенням майнових та немайнових інтересів.

Гарантіям притаманні певні ознаки, які дозволяють їх виокремити з ряду інших приписів, що створюються державою в вигляді нормативно-правових актів. Звичайно, першою ознакою є нормативність гарантій, тобто визначенні їх в текстах відповідних законів чи підзаконних актів. Не менш важливою є ознака формальної визначеності, яка полягає в можливості розширеного тлумачення правового змісту гарантій. Зокрема, досить вагомою є системність гарантій, яка знаходить свій вияв у правовій системі конкретної держави, доцільність — тобто умова, яка дозволяє гарантіям ефективно забезпечувати процес здійснення прав і свобод особи; фундаментальність, тобто завданням цих приписів є чітке визначення та захист основних прав і свобод людини; універсальність гарантій, що дозволяє їм поширювати свій вплив на майже всі сфери суспільного життя на всій території держави незалежно від часу; індивідуальності дій, бо поширюються на кожну конкретну особу при наявності певних обставин, а саме у випадках реалізації права або потреби у його захисті; їх пріоритетність, що підкреслюється їх розташуванням у II Розділі Конституції України [1], а також відображення деяких гарантій у міжнародно-правових актах.

Це також породжує таку рису, як значущість гарантій, бо саме вони пов'язують між собою можливості суб'єктів правовідносин. Зміст та обсяг цих приписів є однако-вим для всіх фізичних та юридичних осіб, що підпадають під юрисдикцію України. При цьому виникає потреба безперервності дій основних гарантій, тобто їх постійне існування та застосування кожним учасником правовідносин.

Забезпеченість гарантій з боку держави шляхом створення загальних умов для реалізації встановлених гарантій визначає, що у випадку порушення цих приписів можуть застосовуватися заходи державного примусу [6, с. 61–62].

Виходячи з усього вищевикладеного, можна зробити висновок, що гарантії — це система нормативних, формально визначених універсальних приписів, що діють безперервно з метою втілення справедливості в процесі реалізації кожною людиною фундаментальних прав і свобод та підтримуються державою за допомогою можли-вості застосування державного примусу.

Найбільш значущу роль в сучасних умовах побудови української державності відіграють спеціальні (юридичні) гарантії, відносно яких існують декілька поглядів. Зокрема вважається, що юридичні гарантії — це норми права, які передбачають у своїй сукупності правовий механізм, покликаний сприяти захисту прав та свобод [7, с. 41–45]. Інші автори зауважують, що це державно-правові засоби, які забез-печують здійснення і охорону прав, свобод та обов'язків людини і громадянина [8, с. 29–31]. Існує також точка зору, відповідно до якої під юридичними гарантіями слід розуміти ті правові засоби і способи, що встановлені законом, за допомогою яких у суспільстві громадянам забезпечується реалізація їх прав і свобод [9, с. 12]. Аналізуючи ці гарантії, деякі вчені зауважують, що вони охоплюють всі правові за-соби, які забезпечують здійснення й охорону прав і свобод людини і громадянина [10, с. 191]. Фахівці в галузі конституційного права вважають, що юридичні гарантії захисту є специфічним правовим засобом забезпечення, реалізації, охорони та за-хисту прав людини і громадянина [11, с. 88].

Підсумовуючи ці погляди, можна зробити висновок, що юридичні гарантії — це закріплені нормами права загальнообов'язкові, формально визначені принципи та умови, які забезпечують реалізацію прав та свобод шляхом належної регламентації порядку їх здійснення, а також способи їх охорони та захисту.

Оскільки гарантії слугують способом забезпечення нормальної реалізації, охоро-ни та захисту прав і свобод людини, можна зробити висновок, що загальне поняття гарантій прав і свобод людини функціонально можна поділити на три елементи.

Першим з них є безпосередньо гарантії реалізації — умови, способи та засоби, що створюють можливості для повноцінного втілення в життя прав і свобод осо-би. Вони сприяють формуванню та розвитку нормальних правовідносин між чле-нами суспільства, при наявності яких людина може повноцінно втілити свої права та виконати обов'язки, при цьому не порушуючи прав, свобод та обов'язків інших осіб. Тобто це — умови та засоби, принципи та норми, які забезпечують здійснен-ня, охорону і захист зазначених прав, є порукою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які покладаються на них з метою реаліза-ції конституційних прав та свобод людини і громадянина.

Другим елементом можна вважати гарантії охорони прав і свобод людини. Під цим поняттям розуміється система засобів та способів, спрямованих на недопущен-ня можливих порушень прав і свобод людини. Вони мають створювати певні умовні “перепони” в процесі реалізації прав і свобод особи з метою відокремлення індивіду-альних правових статусів та створення умов для нормального втілення в життя на-

даних можливостей або виконання обов'язків, які вимагаються від особи державою або суспільством в межах правовідносин.

Гарантіями захисту, тобто засобами та механізмами, що спрямовують свою дію на відновлення порушених прав, притягнення винуватих осіб до відповідальності та відшкодування нанесеної шкоди можна вважати третім елементом. При цьому слід відмітити, що другий та третій складовий елементи існують невід'ємно від першого та в своїй єдності створюють можливості для дійсного забезпечення наданих або охоронюваних прав і свобод, а також належного виконання покладених обов'язків, які в своїй сукупності становлять основу правового статусу особи. Більш того, гарантії захисту прав виникають лише в тому випадку, коли гарантії реалізації та охорони не створили належних умов для втілення прав в життя або ці положення були порушені та потребують швидкого відновлення. Тому розглядати гарантії захисту прав конкретної групи суб'єктів права неможливо без аналізу передумов їх виникнення, тобто гарантії реалізації та охорони.

Література

1. *Конституція України* // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>
2. *Воеводін Л. Д.* Юридический статус личности в России: Учебное пособие. — М.: Издательство МГУ, Издательская группа ИНФРА • М-НОРМА, 1997. — 304 с.
3. *Иванов А. П.* Гарантии конституционных прав советских граждан // Ученые записки Саратовского юридического института им. Д. И. Курского. — 1968. — Вып. XVII. — Кн. 1. — С. 243–248.
4. *Государство и личность в СССР. Правовые аспекты взаимоотношений* / В. А. Патюлин; Отв. ред. Н. П. Фарберов. — М.: Наука, 1974. — 246 с.
5. *Витрук Н. В.* Гарантии прав личности. — В кн.: *Права личности в социалистическом обществе*. — М.: Наука, 1981. — С. 144–206.
6. *Магновський І. Й.* Гарантії прав і свобод людини і громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект): Дис... канд. юрид. наук. — К., 2003. — 205 с.
7. *Конституционное право. Учебник* / В. В. Альхименко, В. Н. Бутылин, А. П. Герасимов, Н. Л. Гранат и др.; Отв. ред. А. Е. Козлов. — М.: БЕК, 1996. — 464 с.
8. *Князєв В.* Конституційні гарантії прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні // *Право України*. — К., 1998. — № 11. — С. 29–31.
9. *Лукашева Е. А.* Социалистическая законность в современный период // *Советское государство и право*. 1968. — № 3. — С. 10.
10. *Козлова Е. И, Кутафин О. Е.* Конституционное право Российской Федерации: Учебник. — М.: Юристъ, 1995. — 420 с.
11. *Конституція незалежної України: навчальний посібник* // За ред. В. Ф. Погорілка, Ю. С. Шемчушенка, В. О.Євдокимова. — К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Спілка юристів України, 2000. — 568 с.